

**TÜRK HUKUK TARİHİ
ARAŞTIRMALARI**

Journal of Turkish Legal History

ISSN: 1306-6889

Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları

Journal of Turkish Legal History

Sayı 31-32, 2021 (Bahar-Güz)

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü	Fethi Gedikli (İstanbul Üniversitesi Sadri Maksudi Arsal Hukuk Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü)
Kurucular	M. Âkif Aydın, Mehmet Akman, Ekrem B. Ekinci, Fethi Gedikli, M. Macit Kenanoğlu, Mustafa Şentop, Mürteza Bedir
Yayın Kurulu	M. Âkif Aydın, Mehmet Akman, Ekrem B. Ekinci, Fethi Gedikli, M. Macit Kenanoğlu, Mürteza Bedir, Sami Erdem, Ayhan Ceylan, Cihan Osmanağaoğlu Karahasanoğlu
Danışma Kurulu	İdris Bostan (İstanbul Ü.), Feridun Emecen (İstanbul 29 Mayıs Üni.), Mehmet İpşirli (İstanbul Medipol Üni.), İsmail E. Erünsal (İstanbul 29 Mayıs Üni.), M. Emin Artuk (İstanbul Medipol Üni.), İbrahim Kâfi Dönmez (İstanbul 29 Mayıs Üni.), Kemal Beydilli (İstanbul 29 Mayıs Üni.), Engin Deniz Akarlı (İstanbul Şehir Üni.), Sevgi Gül Akyılmaz (Ankara Hacı Bayram Veli Üni.), Mustafa Avcı (Ankara Sosyal Bilimler Üni.), Yusuf Karakoç (Dokuz Eylül Üni.), Nevin Ünal Özkorkut (Ankara Üni.)
Editör	Fethi Gedikli
Yardımcı Editör	Ali Adem Yörük - Abdullah İslamoğlu
Sekreterlik	Furkan Şahan - Rıdvan Abdurrahman Demirtaş
Baskı	Özlem Matbaacılık ve Reklamcılık Ltd. Şti. Litros Yolu 2. Matbaacılar Sit. A Blok No: 1BA11 Topkapı/İstanbul www.ozlemmatbaa.com.tr (Sertifika No: 45257)
Baskı Tarihi	Aralık 2021

Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları yılda iki sayı yayımlanan hakemli bir dergidir.
Dergide yer alan yazıların ilmî ve fikrî sorumluluğu yazarlarına aittir.

Yönetim

İstanbul Üniversitesi Sadri Maksudi Arsal
Hukuk Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Merkez Bina
Oda 58 Beyazıt/İstanbul/Türkiye
e-posta: hukuktarihimerkezi@istanbul.edu.tr

Bu sayı Bahçelievler Belediyesi'nin katkılarıyla basılmıştır.
Belediye Başkanı Dr. Hakan Bahadır'a teşekkür ederiz.

Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları

Sayı 31-32 • 2021 (Bahar-Güz)

İçindekiler

Sebülürreşâd Dergisi'nin Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Sürecinde Batılılaşma ve Laiklik Düşüncesine Yaklaşımı <i>Nevin Ünal Özkorkut</i>	5
On Sekizinci Yüzyılda Kuzey Ege Adalarında Mala Tasarruf Hakkına İlişkin Bazı İhtilaflar <i>Osman Safa Bursalı</i>	41
<i>Belgeler/Notlar</i>	
Mekteb-i Kuzât İmtihanları Üzerine Bir Değerlendirme <i>Mustafa Çakıcı-Haluk Perk</i>	65
Reform Sürecinde Kadı Âdâbına Dair Bir Risale: İskilipli Müftî ve Müderris Hacı Emin Efendi'nin <i>Tenvîrül-Ahkâm'ı</i> <i>Mustafa İnce-Rukiye Yiğit</i>	91
Bilinen İlk <i>Contrat Social</i> Tercümesi: Ahmed Midhat'ın <i>Mukavele-i İctimâiye'si</i> (1876) <i>Rıdvan Abdurrahman Demirtaş</i>	123
Ahmed Cevdet Paşa'nın <i>Muhtıra-ı Hususiye</i> Adlı Tezkire Defteri <i>İlhami Yurdakul</i>	163
Son Osmanlı Ceza Kanunnamesi'nde Iskat-ı Cenin <i>Mine Doğan</i>	177
Ahmed Esad Arsebük'ün <i>Hâkimlerin Hakk-ı Takdiri ve Hüsn-i Niyet</i> Adlı Risalesi <i>Serhan Yıldırım</i>	185
Charles Crozat'nın Vichy Fransasına Dair Öngörülleri: <i>Yeni Fransız Kanun-ı Esasîsi</i> Başlıklı Gazete Yazısı <i>Emre Partalçı</i>	223
Hukuk Reformu Metinleri 21: Ahmed Midhat'ın Tahkiyesiyle Şeriattan Muktebes Modern Avrupa Hukukunun Gelişimi ve Esasları (1876) <i>Ali Adem Yörük - Furkan Şahan</i>	245

Hukuk Reformu Metinleri 22: Abdurrahman Talat'ın Kaleminden 1274/1858 Tarihli Ceza Kanunu'nun Meşruiyeti Meselesi (Tazir-i Şer'î Mecmuası Olarak Ceza Kanunu, 1911) <i>Ali Adem Yörük-İbrahim Enes Onat</i>	257
Hukuk Reformu Metinleri 23: Hoca Emin Efendi'nin Gözünden Mekteb-i Fünûn-ı Mülkiye'nin İlk Yılları (1860) <i>Haz. Abdurrahman Nur</i>	285
Kanun-ı Esasîmize Göre Muahedât Akdi <i>Cemil Bilsel-haz. Rumeysa Ş. Demir</i>	291
Şahitlerin Tezkiyesiyle İlgili İki Eleştirel Metin (1917, 1922) <i>Haz. Melikşah Aydın-Yasin Yılmaz</i>	309
Hukuk-ı Ticaretin Tekevvünü (1923) <i>Mehmed Vehbi Sarıdal, haz. Yasin Yılmaz</i>	321
Şahsiyet-i Hukukiye Nazariyesi <i>Şevket Memedali Bilgişin, haz. Rıdvan Abdurrahman Demirtaş</i>	331
Yarım Kalmış Bir Sigorta Risalesi: Sigortaların Memâlik-i Osmaniyedeki Hal-i Sâbık ve Hâzır <i>Nazaret Haçaryan, haz. Kübra Kara</i>	347
Ankara Hukuk Mektebi'nin İlk Talebe Rehberi (1926) <i>Haz. Tugay Aydın</i>	355
<i>Kitabiyat</i>	
Tuba Yıldız, <i>Geleneğin Hukuku Osmanlı'nın Adaleti Dürzîler ve Mârûnîler</i> <i>Mehmet Çetinkaya</i>	409

YARIM KALMIŞ BİR SİGORTA RİSALESİ: SİGORTALARIN MEMÂLİK-İ OSMANİYEDEKİ HAL-İ SÂBIK VE HÂZIRI

Nazaret Haçaryan, haz. Kübra Kara*

“Hüda-yı Mennân, kâffe-i edyânda zarardan mücânebet emreylediğinden sigorta usulü dinen ve ahlâken dahi kemal-i rağbete şâyândır”.

Kemalpaşazâde Said

Son dönem Osmanlı hukukçularından; muallim, hakim ve avukat (“Muallimîn-i Hukuk’tan ve Selanik İstinaf Mahkemesi azâ-yı sâbıkasından dava vekili”) Nazaret Haçaryan’ın, burada sunduğumuz, *Sigortaların Memâlik-i Osmaniyedeki Hal-i Sâbık ve Hâzır*ı adlı risalesinin (İstanbul, Matbaa-i Bahriye, [Rumî] 1332 [1916], 16 s.) sadece ilk forması yayımlanmıştır. Sonraki formların akıbetine ilişkin herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Eser fasıllardan müteşekkildir. Birinci fasıl, rakamlarla dörde ayrılmış; dört numaralı bölümün başında forma tamamlanmıştır. Eser, kapitülasyonların kaldırılmasına karar veren Heyet-i Vükelâ’ya ithaf edilmiştir: “Vatanperver Heyet-i Vükela-yı muazzamamızı terhib eden Sadrazam fehâmetlü devletlü Mehmed Said [Halim] Paşa, Şeyhülislam sehâmetlü devletlü [Ürgüblü] Hayri Efendi, Harbiye nazır ve Başkumandan vekili devletlü Enver Paşa, Dahiliye nazır devletlü Talat Beyefendi [Paşa], Adliye nazır ve Şûrâ-yı Devlet reis vekili devletlü [Pirizâde] İbrahim Beyefendi, Bahriye nazır devletlü Ahmed Cemal Paşa, Maliye nazır devletlü Cavid Beyefendi, Nafia nazır devletlü Mahmud Paşa, Ticaret ve Ziraat nazır devletlü Sülayman el-Bustanî Beyefendi, Maarif-i Umûmiye nazır devletlü Ahmed Şükrü Beyefendi hazerâtına inkılab-ı mesud-ı sâni denilmeye layık ve tarih-i Osmanîde altın yazılarla yazılmaya şâyân vekây-i

Geliş/Received: 05.04.2021 * Kabul/Accepted: 06.09.2021.

* Yüksek lisans öğrencisi, İstanbul Üniversitesi SBE, Kamu Hukuku.

hayriye-i azîmeden olan kapütülasyonların ilgası hakkında bezl ve sarf buyurulan himemât-ı gayûrâne-i cesurânelerinden dolayı zimmet-i ubeydâneme müterettib teşekkürât-ı samimiyemi eda ve izhar için takdime-i kemterânemdir. 10 Temmuz 1331". İthaftan sonra Şûrâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi reislerinden Kemalpaşazâde Said Bey'in takrizi gelir. Takrizdeki bir cümle (yukarıda epigraf olarak verdik), hem kapağa hem de ilk başlığın altına yazılmıştır. İfade-i Mahsusa kısmında yazar bu alandaki neşriyat eksikliğine dikkat çekmiş, önceki çabalarından bahsetmiş, bu eserde sigorta muamelesinin Osmanlı topraklarında ne şekilde cereyan ettiğini kısaca ele alacağını söylemiş; ayrıca bu alanda daha kapsamlı bir eser yazma niyetini dile getirmiştir. Yazar yıllar önce *Le fonctionnement de l'assurance en Turquie* (kendi tercümesiyle: *Sigortaların Memâlik-i Osmaniyede Suret-i Cereyanı*, Paris-İstanbul 1898) adlı bir eser yayımlamıştı; ancak eldeki bilgilere göre ne bu risaleyi tamamlayabilecek, ne de daha kapsamlı bir eser yazabilecektir.

*

Meşâhîr-i esâtize-i üdebâ ve hukukşinasândan Şûrâ-yı Devlet
Tanzimat Dairesi reis-i sâbık-ı muhteremi Kemalpaşazâde atufetlü
Said Beyefendi hazretlerinin Takriz-i güzînleridir

Üstad-ı muhterem Haçaryan Efendi!

Bu kerre dahi bir eser-i nevîn ile vatana hizmet olmak üzere sigortalar hakkında yazmış olduğunuz müsveddeleri görmekle bahtiyar oldum. Pek mükemmel tedkikâtı hâvî olan bu eser-i âlîiniz de umûmen kadirşinâsân-ı vatanın mazhar-ı takdiri olacaktır.

Terakkiyat-ı iktisadiyenin pek büyük erkânından olan sigorta maddesine bizde şimdiye kadar layıkıyla ehemmiyet verilmediğinden sigorta işleri yed-i ecânibde bâzîçe-i ihtikâr halinde cereyan eyliyor. Servet-i umûmiyenin muhafaza ve idamesine ve maruz-ı ateş ve telef olan her türlü emvâlin telafisine ve garîk-i lücce-i bihâr-ı hasar olacak sefâin ve mahmulâtın izâle-i hasarına hizmet etmek suretiyle sigortalar kehfü'l-aman-ı servet ü sâmân haline gelmiştir. Cihan-ı medeniyetin bu unsur-ı nâfii memleketimizde hüsn-i hale ifrâğ etmek ve sigortanın tesirâtını memleketimizin her tarafına îsâl eylemek ancak eser-i âlîiniz gibi eserler ile feyz-yâb-ı husûl olabilir. Çünkü hakiki medeniyet heyet-i içtimaiyenin her türlü zarardan vikayesine hizmet etmekle mükellef olup emrâz-ı cismaniyenin izâlesine çalışan tabâbet ve cerrahî avâriz-ı hariciye ile ızrarâtına mukabil tedâbîr ile vikaye-i servet-i nâsa sa'î, iktisat bunun refik ve hem-râhı olmalıdır.

Hüda-yı Mennân kaffe-i edyânda zarardan mücânebet emreylediğinden sigorta usulü dinen ve ahlâken dahi kemal-i rağbete şâyandır. Dünyada nazariyâtsiz

ameliyat esas-gîr olamayacağından bizce ecânibin ve sair bu yolda muamelât ile mütevaggıl adamların su'-i istimalâta reha-yâb olmaları eser-i âlî niz gibi eserlerin mefkudiyetinden münbaistir. Zât-ı âlî nizi ez-can ü dil tebrik ve vatan namına arz-ı teşekkürât ile daha nice nice böyle eserler neşrine muvaffakiyetinizi temenni ederim. 30 Ağustos 1331.

[Kemal Paşazâde] Said.

İfade-i Mahsusa

Heyet-i ictimaiyenin rüknünü tekvin eden iktisat emr-i ehemminin sâiki olmak üzere Avrupalıların mahsul-i fikr u sa'yı olarak cüz'î miktar nukûd fedakârlığı mukabilinde insanın malının muhafaza ve bekasını temin etmeye hadîm olan sigorta muamele-i nâfiası icat olunmuştur. Bu muamele otuz kırk sene evvel ibtidâ İngilizler tarafından memâlik-i Osmaniyeye idhal olunarak müruruzamanla yavaş yavaş örf ve âdetimizde yerleşmeye az çok istidad göstermeye başlamıştır. Ancak bir taraftan muamelenin muhdes olması ve cihet-i fenniye ve ilmiyesine bizde az çok vâkıf erbâb-ı ihtisasın bulunmaması sebebiyle ahalimiz talim ve ikaz edilememiş ve bunun için mahiyeti layıkıyla anlaşılamayarak yanlış telakki edilmesini mücib olmuştur. Diğer taraftan memâlik-i Osmaniyenin o mahud kapitülasyonların bâr-ı sakili altında ezildiği devirlerde bu muamele-i müfide yalnız muhtekir ecnebi acentelerin yedinde kalmış ve bunlar ahalimizin adem-i vukûf ve tekâsülüne inzimâm eden kapitülasyonlar imtiyazâtından istifade ederek bilâ-mesuliyet ve bilâ-perva sût'-i istimalâta bulunmakta idiler. Her ne kadar devr-i istibdadda bu hal-i keşmekeşe bir çare olmak üzere birçok tedkikât ve tettebbuâtta bulunarak bir seneyi mütecaviz neşriyâta bulundum ise de vâ esefâ ki devr-i istibdad bu mesai-i hayriyemin hayyiz-i husûle gelmesine mâni oldu.

Şimdi ise hamd olsun kapitülasyonların ilgasıyla bu kumpanyaların taht-ı intizama alınması hakkında bir kanun neşrolundu. Fakat kumpanyaların en büyük kısmı mezkûr kanuna inkıyâd etmekten imtina etmiş ve her ne kadar yüzden ziyadesi icra-yı muameleden men olunmasından nâşî çekilmiş ise de taahhüdât ve muamelât-ı sâbıkâ-i câriyelerinin mer'iyet-i ahkâmı kemâ-kân ibka edilmiş olduğundan ashâb-ı sigortamız (*assurés*) tarafından daha on, yirmi ve otuz sene ömür sigortası prim taksitlerinin mütemadiyen eda olunması lazım geliyor. Halbuki kumpanyaların buna mukabil külliyetli taahhüdât ve düyûnâtı tehlikeye maruz kalıyor. Bu hal ise ashâb-ı sigortamızı bi-hakkın ziyadesiyle heyecan ve endişeye ilka etmekte bulunuyor.

Âcizlerinin yirmi seneden beri ahass-ı emeli, bütün mesaisi devletimizin hayat ve bekası ve ahalimizin saadet-i hali kendi sa'y ve amelimizle ihtiyacât-ı iktisadiyemizi tedarik ederek alâ-kadri'l-imkan ecânibe muhtaç olmamak ve her şeyde oldukça onlardan geri kalmamak nokta-i hayatiyesine masruf idüğü ve bu fikrin neşr ve ta'mîmi bulunduğu âsâr-ı müteaddide-i münteşireme sâbittir. Hususiyle sigorta muamele-i iktisadiyesinin bizde suret-i fenniye ve muntazamada cereyanıyla memâlik-i mütemeddine-i sairede ihraz eylediği mevki-i bâlâya irtikası ve muhtekir acentelerin vücudunun kalkması ve bizde dahi ashâb-ı servet ve iktidarın mütekabil şirketler (*sociétés mutuelles*) teşkiline teşvik ve sevk olunması hususlarına mütevakıf bulunduğunu kemal-i ehemmiyet ve ciddiyetle her an ve zaman tavsiyede bulunmuş idim.

Buralarına yakından vâkıf olan bazı rüfekâ-yı maarif-simât taraflarından kapitülasyonlar maniası zâil olmuş olduğundan artık sigortalar hakkında bir eser neşredilerek bu noksanın ikmalî zamanı gelmiş olduğuna dair bir teklif ve arzu izhar olundu. Bu arzuya inkıyâden bir taraftan memâlik-i mütemeddine meyânında bir mevki-i mümtazı ihraz etmekte olan İsviçre sigortalar muamelelatının sahâyif-i muhtelifesini bir usul-i sâlime ve metineye rabt ederek fevâidi fiilen ve tecrübeten nümâyân olan külliyât-ı kavânîni tercümeye müsâra'at ettim.

Diğer taraftan avamın dahi suhuletle anlayabileceği bir tarz-ı sade ve açık ibare ile evlad-ı vatana bir çığır açmak maksadıyla bu noksanın bir dereceye kadar ikmaline sa'y ettim. İleride heyet-i mecmuası hakkında oldukça mufassal bir eser kaleme almak niyetiyle şimdilik sigorta muamelesinin memleketimizde ne surette cereyan etmekte olduğunu ve mahiyeti ne gibi kavâid-i iktisadiye ve fenniye müstenid bulunduğunu beyan ve izah zımnında mücmelen ve muhtasaran bazı malumât-ı ibtidâiye i'tâsıyla iktifa eyledim. 10 Temmuz 1331. Nazaret Haçaryan.

Sigortaların Memâlik-i Osmaniyede Hal-i Sâbık ve Hâzır

Birinci Fasil: Sigortaların Suret-i Cereyanı

I

1- Sigorta ettirenler indinde malumdur ki, bu muamele, kazadan dolayı insanın malına ârız olması melhuz olan hasarâtı cüz'î miktar nukûd fedekârlığı mukabilinde tazmin ettirmeye bir vesiledir. Şu halde bundan maksat hîn-i hacette zararın bedelini almaktır. Bu gaye husûle gelince, sigorta kendi hükm-i nâfiini ifade etmiş olur. Binâenaleyh sigorta ettiren kimsenin hîn-i akd-i mukavelede bu nokta-i esasiyeye yakîn ve itmi'nân hâsıl etmiş olması elzemdir. İleride tazminatın

edası zamanı geldikde -muamelât-ı âdiye-i sairede olduğu gibi- sigortacının iflas etmesi ve sandığının boş bulunması sebebiyle bedel-i tazminatın istîfâ olunamaması gibi ihtimalât ve endişesi hatıra gelmemelidir. Eğer sigortacı ber-vech-i meşruh tamamıyla ifa-yı taahhüt edebilir ve eder ise sigorta denilen muamele bir muamele-i nâfia olup aksi takdirde tahrip ve gasb-ı emvâle alet olmuş olur.

2- Bu misillü tehlikelerden halâs olmaklığın başlıca çarelerinden biri, sigortaya talip olan kimsenin kumpanyanın hal ve şanını gayet dikkatle tahkik etmesidir. Bu da kumpanyanın muvâfık-ı fen olarak tensik ve teşkil ve idare olunmakla müştehir ve metîn olması ve umûr ve idaresi ashâb-ı ihtisasdan mücerreb ve mutemed zevât-ı mutebere yedinde bulunması ve hususiyle asıl işi görenler acenteler olduğu cihetle bunların ehl-i ırz ve ashâb-ı namusdan olması ve muhtekir ve şarlattan acentelerden ictinab edilmesi gibi hususlardır. Sigortaya talip olan kimse bu cihetlerde kayıtsız ve gafil bulunmasından bunun seyyi'esi beş, on, yirmi sene te'diyâtta sonra meydana çıkdıkda, telafisi gayr-ı kâbil zararlara dûçar olunca gafletinden uyanır ise de, çe-faide! Maza mâ-maza, giden geri gelmez!

3- Zira kumpanyaların buradaki muamelâtı, işin kâr ve zarardan hiçbir medhali bulunmayan ve acente namıyla yâd olunup ücret almak üzere komisyonlarından başka şey düşünmek şanlarından olmayan bir gürûh kesân marifetiyle icra olunagelmektedir. Yangın ve nakliyat-ı beriyye ve bahriye sigortalarında bu acentelerin vazifesi, ancak müşteri bulmak ve "police"leri imza ederek primleri kabzla merkez-i şirkete irsâl etmek gibi bir risâletten ibarettir. Ömür sigortalarına gelince bunların acentelerinin vazifesi kezaik müşteri bulmak ve muayene-i tıbbiyeyi (*sélection médicale*) yaptırarak evrakını merkez-i şirkete îsâl etmek ve prim makbuz ilmühaberleri vürûd ettikçe sahib-i sigortaya haber vermek ve vefeyât vukû buldukda şerâit-i lâzimesini icra ettirerek evrakını merkez-i şirkete îsâl eylemek gibi hususlardır. Her iki surette dahi tazminat ve sigorta bedelâtı merkez-i şirket tarafından bi'l-vasıta ashâb-ı sigortaya eda olunur. İşin bu cihetleri kumpanya ile sahib-i sigorta meyânesinde bi'l-vasıta tesviye olunacak mevâddan olup acentelerin rolü, bir muhabir raddesinde kalıyor.

II

4- Evvel-be-evvel şurası malum olmak lazımdır ki, ecnebi sigorta kumpanyalarının memâlik-i Osmaniyede mal ıtlak olunur nesnelere yoktur. Ve bir devlet mehâkiminden sâdır olan ilâmların ahkâmı ise kendi ülkesi dahilinde vâcib ve lazımu'l-icra (*force exécutoire*) olup memâlik-i ecnebiyeye sârî olmadığı kaide-i

umûmiye-i hukuk-ı dahiliye ve düveliyedendir. İşte acenteler esbâb-ı meşruhanın heyet-i mecmuasından bi'l-istifade envâ-ı sû'-i istimalâtta bulunagelmektedirler.

5- Bazı acenteler görülmüştür ki 1000, 2000 lira prim kabz etmiş oldukları senelerde 300, 500 lira tazminat verilmek lazım geldikde eda etmiş, ama 1000, 2000 lira alıp da birkaç bin lira verilmek iktiza ettikde türlü tezvirât ihdas ile sahib-i sigortayı birçok mesârife dûçar ederek senelerle süründürdükten sonra neticesinde mahkum olduklarında şirketin merkezi bu ilâmı tanımayarak kendi mahkemelerinin kapısını göstermişlerdir. Bazı defa da reklam için bir köhne kilim, birkaç perde mukabili olarak 5, 10 ve daha ziyade lira vermek gibi semâhatte bulunan acenteler dahi bulunmuştur.

Bu sû'-i istimalâtın birçok misalleri 1898 tarihinde *Sigortalarn Memâlik-i Osmaniyede Suret-i Cereyanı (Fonctionnement des assurances en Turquie)* namıyla Paris'te neşreylediğim risalede tafsilatıyla zikr ve ta'dâd olunmuştur. Mamafih maslahata layıkıyla istînâs hâsıl olmak için birkaçının nakl edilmesi faideden hâlî değildir zannederim.

6- İstanbul'da neşrolunan *Osmanischer Lloyd* nâm ceridenin 7 Mart 1891 tarihli nüshasında görülmüştür: "Frederichbourg şehrinde müteşekkil Millî Birinci Yangın Sigorta Kumpanyası (*Première Compagnie Nationale d'Assurances Contres l'Incendie*) nâm şirket, Dersaadet'de müteneffiz ve muteber bir zâtı acente nasb eder. Ve bunun münasebet-i vâsiası sayesinde güzel güzel primler tahsil edelmekte iken bir eyyâm sonra nâgehân merkez direktörü cânib-i hükümetten verilen ruhsatname-i resmî istirdâd olduğunu beyan ile almış olduğu primleri red ve iade etmeksizin İstanbul Şubesi'ni seddetmiş olduğunu ilan etmiştir".

7- Kezalik mezkûr gazete "Bazı acenteler vukû bulan hasardan layıklı bir hisse çıkarmak niyyet-i fâsidesiyle birtakım tezvirât ihdas etmekte iken bu defa tertibi büsbütün değiştirdiler. İş davaya düşmeden veya davaya düştükten sonra meyânelerinde sulhen tesviye-i maslahat ederek farkı beynlerinde taksim ediyorlar" demiştir.

III

8- 1893 tarihlerinde kendisine Amerika'nın Equitable nâm ömür sigortası kumpanyasının acentesi süsünü veren bir serseri, birtakım sade-dilânı iğfal ile bir takrile sigortaya yazdırmaya muvaffak olduğu, birçoklar meyânında 25 yaşında Asvazatoryan nâm komisyoncuyla 14 Haziran 1882 tarihli "police" mücebince 20 sene müddetle ve senevî 24 frank prim mukabilinde 3000 frank için sigortaya

yazdırarak birinci senenin primini kabz eyledikten sonra bir daha görünmez. Kumpanyanın Hambourg Şubesi direktörü 1890 tarihine kadar her sene bir banka marifetiyle primleri İstanbul'da merkum Asvazadoryan'dan kabz eder ise de o tarihten itibaren artık tahsil için müracaat eylemez. Üzerinden bir müddet geçtikten sonra kendisi ile hayatını o kumpanyaya sigorta ettirmiş olan ehîbbâsından birine tesadüf ederek sigortadan bahsolundukda bu zât birkaç seneden beri primleri Hambourg'a irsâl edilmesi tahriren iş'âr olunduğu cihetle "police" e müracaat olunarak primlerin Hambourg'da eda olunması meşrûat idüğünü ve hatta bazı kere ashâb-ı sigortaya teshilât olmak üzere kendi ikametgâhlarında primler tahsil olunmuş olsa bile bu husus bir müsaade-i mahsusa olup kaide-i mezkûrenin tebdilini istilzâm etmeyeceğini mübeyyin bir kayd-ı sarîh bulunduğunu görünce, muhafaza-i hukuk zımında hemen primleri Hambourg'a irsâle müsâra'ata mecbur olduğunu ifade eder. Bunun üzerine Asvazadoryan dahi ihtarı hâvî tahrirât kendi yedine vâsıl olmamış olduğundan bahisle primleri edaya müheyya idüğünü Hambourg direktörüne der-akab iş'âr eyler.

Hambourg direktörü tarafından sigorta hakkından sâkıt olduğu yolunda cevab-ı red verilir. Esbâb-ı mucibe olarak, birkaç sene primler İstanbul'da tahsil ve kabz olunmuş ise de bu bir müsaade-i mahsusa olup bu defa kumpanya tebdil-i efkâr ederek primlerin Hambourg şehrine irsâlini bâ-tahrirât ihtar etmiş iken icabet olunmadığı merkezindedir. Ancak mumaileyh direktör tahrirâtın merkuma vâsıl olmamış olduğunu anlayarak güya bazı teshilât göstermiştir. Tabibe yeniden kendisini muayene ettirmek ve senevi %6 faiziyle işlenmiş primler irsâl olunmak ve sıhhati sigortaya sâlih olup olmadığının Newyork'daki merkez-i idarenin kabulüne ta'lik ve intizar olunmak ve kabul olunduğu takdirde bu defa irsâl eylediği prim bedelleri istirdâd edilmek zemindedir. Halbuki dermeyân olunan şerâit mutlak surette redd-i cevaba muadil haksız birtakım teklifâtтан ibarettir. Eğer irsâl olunduğu iddia olunan tahrirât bilâ-cevap kalmış ise tebdil-i mekan ve âhar sebepten nâşî muhatabın yedine vâsıl olmamış olduğunu merkum direktör anlamış olacağından, bir ikinci mektupla emin bir suretle ihtar-ı keyfiyet etmek direktöre müterettib vazifeden bulunmuş iken kendisinin hatasından istifadeye çıkışması dünyada görülmüş şey değildir.

9- İstanbul'un *Moniteur Oriental* ceridesi dahi 26 Haziran 1896 tarihli nüshasında sû'-i istimalât-ı mezkûrenin diğer bir nev'inden bahsetmiştir.

Avusturya tebaasından Holder nâm kimsenin muhterik hanesine kumpanya dahi Avusturyalı olmak hasebiyle kançılıryası muhamminler marifetiyle 4000

frank (176 lira) takdir ederek iş, mahkemece hüküm derecesine geldiği sırada acente tarafından dava-yı hâzıranın fasl ve rü'yeti Viyana mahkemesine ait olduğunun dermeyân olunması üzerine mahkeme mücebince karar verir. Müddeî-i merkum Holder oralara kadar gidilmesi birtakım külfete ve birçok mesârife matuf olduğunu görünce, yeise gelerek nısfını alıp üst tarafını kaybetmeye mecbur olmuş ve diğer nısfını dahi acente kumpanya ile beraber safâ-yı hâtırla ekl ü hazm eylemiştir.

10- Bundan on beş sene evvel Galata'nın Saint Benoît Kilisesi reis-i ruhanîsi Birinci Meclis-i Ticaret'te mütekevvin bir davadan dolayı kendisine teklif edilen yemini kabul ile mahkemede icra etmeyip papa vekili huzurunda eda edeceğinde ısrar ve Fransa Sefareti bu iddia-yı vâhiyeyi terviç ve tasvib ederek mumaileyh papasa tebliğ olunmak üzere gönderilen davetnameleri tebliğ ettirmeyerek sefarette tevkif eylemekte bulunmuş ve bu suretle cereyan-ı muhakemeyi kat' ve tatil etmiş ve diplomasi tarikiyle edilen şikayât kârgîr-i tesir olmayarak iş öyle yüz üstü kalmış. Ve bu vechile müddeînin hukuku zâyi olmuştur.

IV

11- 1890 senesinde dükkanında mevcut olan 2500 liralık mücevherât ve kehrübaları muhterik olan kehrübacı Hamparsum nâm kimsenin sigortacısı London et Glasgow nâm İngiliz kumpanyasının acentesi tazminattan büyücek bir hisse çıkarmak garazıyla mezkûr yangının kaskden vukû bulmuş olduğunu iddia eder. Keyfiyet lede't-tahkik İstinaf Dairesi'nce merkum...